

Нова и съвременна българска история

РОЛЯТА НА ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ПАРТИИ В БЪЛГАРИЯ
ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО 20-ТЕ ГОДИНИ НА XX ВЕК

ДОЦ Д-Р ВЕНЦИСЛАВ ВЕЛЕВ

Думата партия има латински произход (pars означава част).

Първите политически партии, известни на историята, са възникнали в Древна Гърция. Това са били сравнително малобройни и тесни по своя състав групировки, които не са се отличавали с устойчивост и не са били оформени организационно в съвременния смисъл на този термин. Те са изразявали главно интересите не толкова на различните класи, колкото на различните течения вътре в робовладелската класа. Само такъв вид партии са съществували и в Средновековието. Но те не са играли, а и не са могли да играят някаква по-значителна роля в общество с деспотични, абсолютистки форми на политическо устройство.

Политическите партии в съвременния смисъл на думата са възникнали за първи път в Европа, а след това и в другите части на света в пряка връзка с революциите, които охарактеризират тези отминали епохи. По-късно с появата на парламентите и парламентаризма като форми на организация и осъществяване на държавната власт партиите продължават да се развиват. Исторически обусловеното класово разслояване на обществото и задълбочаването на социалните противоречия, въвличането на все по-широки маси

Либерална партия.

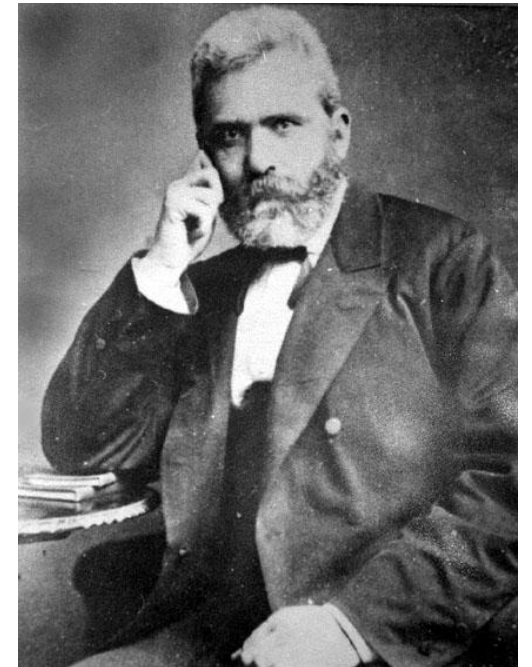
Води своето начало от либералното течение, обособило се из средата на мнозинството депутати, участващи в работата на УС в Търново (дн. гр. Велико Търново) (февруари 1879).

Начело са Драган Цанков, Петко Каравелов и Петко Рачов Славейков.

Др. Цанков и П. Р. Славейков са изтъкнати дейци от епохата на Българското възраждане с голям принос в борбата на българския народ за извоюване на църковна независимост новобългарската просвета.

П. Каравелов се ползва с уважение заради заслугите на неговия по-голям брат Любен Каравелов в националноосвободителното движение на българския народ, както и заради личния му принос по време на Освободителната война (1877–1878).

Консервативна партия.

Както и Либералната, тя води своето начало от течение под същото име, обособило се по време на УС от 1879 г. Негови лидери са д-р Константин Стоилов, Григор Начович, Димитър Греков, д-р Георги Вълкович, Иван Хаджиенов и др. Към тях се присъединяват и част от висшите духовници в лицето на русенския митрополит Григорий Доростолочервенски, варненско-преславския митрополит Симеон и др.

Част от тях, като Гр. Начович, Д. Греков, д-р Г. Вълкович и др., се обявяват за ориентиране на България към сближение със западноевропейските държави и най-вече с Австро-Унгария, Германия, Англия, Франция и Италия. Другата група, в която влизат епископ Климент, Марко Балабанов, Тодор Бурмов, Тодор Икономов и др., се застъпва за насочване на външната политика на Княжеството към Русия.

Либерална (казионна)
партия.

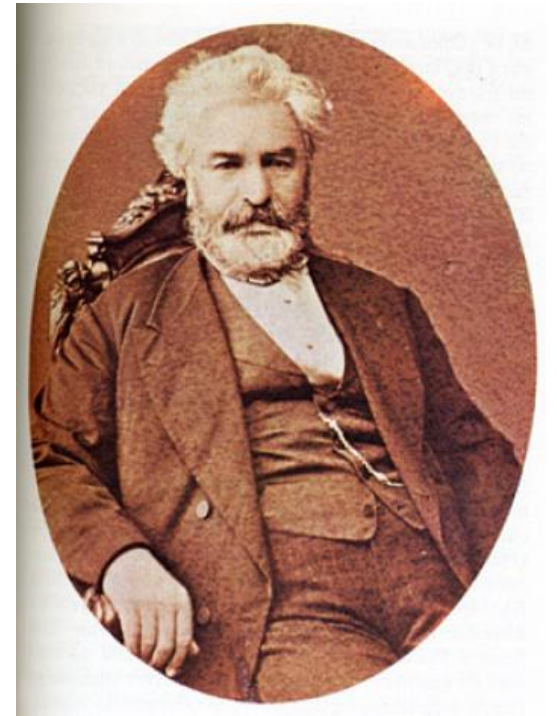
Водачи на Л(К)П са д-р Георги Странски, д-р Стоян Чомаков, Георги Бенев, Иван Салабашев, Калчо Хаджикалчов, Иван Хаджипетров, Тодор Кесяков и др.

Укрепването ѝ в организационно отношение започва от пролетта на 1881 г., когато след държавния преврат в България тук пристигат водачите на ЛП от Княжеството — П. Каравелов и П. Р. Славейков, както и някои от техните най-близки сподвижници, като Захари Стоянов, Иван П. Славейков и др.

Главна цел – Обединение на българските земи.

Път за постигане на целта – с по-крайни и радикални
Действия.

Народна (съединистка)
партия.

Лидери на Н(С)П са Иван Евстратиев Гешов, д-р Христо Стамболски, Михаил Маджаров, Георги Янкулов и др. В нея се включват и някои от бившите участници в националноосвободителното движение на българския народ през 60–те и 70–те години на XIX в., като Михаил Греков, д-р Георги Миркович и др., а така също и писателите Константин Величков и Иван Вазов.

Тя се ползва с подкрепата на губернатора Гаврил Кръстевич, заемал този пост от 1879 до 1884 г.

Основни цели, залегнали в нейната програма, са запазването на политическата автономия на Източна Румелия, на нейния български облик, както и подготовката за присъединяването на областта към Княжество България.

По-умерени в своите действия.

Народнолиберална (Стамболова) партия.

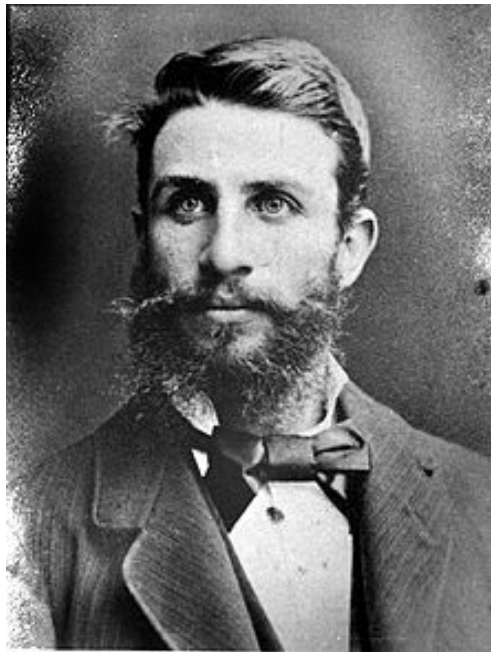
Съединението на Източна Румелия с Княжество България поставя началото на нов период в политическото развитие на страната. Той се характеризира с ускорено развитие на икономическия живот, в резултат на което започва и по-бързо разслоение сред българското общество.

Това на свой ред предизвиква и появата на нови политически партии. Една от тях е НЛ(С)П. Тя се обособява от средата на онази част от ЛП, която след разцеплението от 1883 г. е възглавена от П. Каравелов.

Нейният лидер Стефан Стамболов е един от видните дейци на старата ЛП, който взема активно участие в обществено-политическия живот на Княжеството още от първите години на неговото съществуване. Историческият акт на Съединението го заварва на високия държавен пост председател на IV ОНС. Разочарован от отношението на официалната руска политика спрямо Съединението, той не желае повече да следва традиционната проруска външна политика на ЛП, направлявана от П. Каравелов и П. Р. Славейков.

През седемгодишното управление на правителството на Стамболов НЛ(С)П е най-силната политическа партия в страната. Тя печели мнозинството от гласовете (с познатите средства на управляваща партия) в изборите за V ОНС (1887), VI ОНС (1890) и VII ОНС (1893).

Либерална партия (Радослависти).

Както НЛ(С)П, така и тя води своето начало от старата ЛП на П. Каравелов и П. Р. Славейков.

Неин лидер е д-р В. Радославов. Както Ст. Стамболов, така и той взема дейно участие в обществено-политическия живот на следосвобожденска България, достигайки дори до министър-председателски пост (август 1886–юни 1887 и юли 1913–юни 1918). Първоначално е деец на партията на П. Каравелов и П. Р. Славейков, но след събитията около преврата и контра-преврата от август 1886 г. минава на страната на Ст. Стамболов. Приятелството между двамата дейци продължава до момента, докогато д-р В. Радославов възглавява правителството (юни 1887).

Огорчен от принудителната си оставка, поискана от Регентския съвет В. Радославов скъсва отношенията си с дотогавашния си политически шеф и заедно с група свои съмишленици образува нова самостоятелна партия под името ЛП(Р).

От 1888 г. започва да излиза и нейният печатен орган — в. «Народни права».

Народна партия

(Народняшка) партия

Неин предшественик е крилото на крайните либерали от старата ЛП, възглавявано от П. Каравелов и П. Р. Славейков, което остава в редовете на тази партия след отцепването от нея на крилото на умерените либерали с лидер Др. Цанков.

Първоначалният социален състав на каравелистите е предимно от дребни и средни селски и градски собственици, които се борят за ненарушаване на демократичния дух на Търновската конституция, ратуват за бързо развитие на стопанския живот на страната и са за близки отношения на България с Русия.

Основен лидер – д-р Константин Стоилов

Младолиберална партия

Създадена през април 1904 г. от група съмишленици на Димитър Тончев.

По своите идейни разбирания не се отличава по нищо от радославистите и е твърде близка до стамболовистите. Във вътрешната политика ратува за по-бързо икономическо развитие на страната чрез държавно покровителстване на най-важните промишлени отрасли. Във външната политика се придържа към по-тясното обвързване на страната със западноевропейските велики сили и най-вече с Австро-Унгария и Германия.

Поради близката си идейна насоченост с радослависти и стамболовисти тя няма възможност да се разгърне върху по-широка социална база, поради което през първото десетилетие на ХХ в. е една от най-малочислените политически групировки в страната.

Като участник в коалиционния кабинет на д-р В. Радославов (юли 1913–юни 1918) МЛП носи отговорност за въвличането на България в Първата световна война и за последвалата втора национална катастрофа.

Прогресивнолиберална партия

Води своето начало от цанковисткото крило, отцепило се от старата ЛП в Княжеството през 1883 г.

Социалният ѝ състав е твърде пъстър, но преобладават повече средни и дребни селски и градски собственици. По-късно, особено в годините, когато е управляваща, привлича в своите редове и лица от по-заможните слоеве на страната. Тя е най-русифилската партия в България през периода от Освобождението до 1944 г.

Навлизайки в пределна възраст, през 1897 г. Др. Цанков отстъпва шефския си пост на своя по-млад последовател д-р Ст. Данев. Около него се групира и оформилото се политическо ядро на партията в лицето на Александър Людсканов (зет на Др. Цанков), Михаил Сарафов, проф. Петър Абрашев, Александър Радев и др. Но след тази си стъпка старият политически деец не напуска веднага обществената арена и продължава да играе видна роля както в живота на своята партия, така и на страната.

Демократическа партия

Неин предшественик е крилото на крайните либерали от старата ЛП, възглавявано от П. Каравелов и П. Р. Славейков, което остава в редовете на тази партия след отцепването от нея на крилото на умерените либерали с лидер Др. Цанков.

Първоначалният социален състав на каравелистите е предимно от дребни и средни селски и градски собственици, които се борят за ненарушаване на демократичния дух на Търновската конституция, ратуват за бързо развитие на стопанския живот на страната и са за близки отношения на България с Русия.

През януари 1903 г. П. Каравелов умира и за нов лидер на ДП е издигнат Александър Малинов. В централното ръководство на партията продължават да участват най-близките съратници и другари на нейния основател, като Михаил Такев, Рашко Маджаров, Никола Мушанов, Андрей Ляпчев, Христо П. Славейков и др.

Радикалдемократическа партия.

Една от по-младите политически формации в страната, образувана през 1905–1906 г. след напускането на група млади демократи от ДП начело с Н. Цанов и Т. Г. Влайков.

Социална база — средни и дребни собственици от градовете и селата, предимно занаятчии и земеделски стопани, и част от държавните служители, учители и пр.

До войните от 1912–1913 г. е твърде малочислена по своя членски състав и съмишленици. Това не ѝ попречва да участва активно в обществено-политическия живот на страната. Посреща с радост обявяването на независимостта на България през есента на 1908 г., но решително се противопоставя на укрепването на монархическия институт. Открито се обявява против царската титла на Фердинанд.

РДП ратува за националното обединение на българския народ, но желае това да стане не по военен път, а чрез осъществяването на идеята за Балканска федерация

Български земеделски народен съюз.

Идеята за организирано земеделско движение в България възниква още в началото на 90-те години на XIX в., но към практическото ѝ осъществяване се пристъпва едва в края на миналия век. Учредителният конгрес на съюза е свикан в последните дни на декември 1899 г. в гр. Плевен. Избрано е централно ръководство начело с Янко Забунов.

Първоначално организацията има професионално-икономически характер. Това обаче не ѝ пречи да се включи в борбите на селското население против тогавашния радославистки режим и особено срещу неговите опити за възстановяване на натуралния десятък. БЗНС участва и в парламентарните избори за XI ОНС (януари 1901).

Важна стъпка в идейното избистряне на съюза е направена по време на Третия му конгрес (1902), когато е взето решение за превръщането му в политическа партия.

От 1904 г. като идеолог и водач на съюза постепенно се утвърждава младият Александър Стамболийски. Той разработва и първата програма на БЗНС, приета от неговия VII конгрес (1905).